

Голові разової спеціалізованої
вченої ради PhD 13441
ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»
доктору юридичних наук, доценту кафедри
галузевого права та загальноправових
дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»
Георгію ПОПОВУ

ВІДГУК

офіційного опонента

професора кафедри приватного права

Національного університету «Одеська юридична академія»,

доктора юридичних наук, професора

ДАВИДОВОЇ Ірини Віталівни

на дисертацію САДКОВСЬКОГО Сергія Петровича

**на тему: «Особливості цивільно-правової відповідальності у сфері
інформаційних технологій»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії

в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, цифровізація економіки та суспільних відносин, поширення електронної комерції, цифрових платформ, віртуальних активів і цифрового контенту зумовлюють виникнення нових видів цивільних правовідносин, які потребують належного нормативно-правового забезпечення.

У таких умовах особливої актуальності набуває питання визначення підстав, меж та особливостей цивільно-правової відповідальності за порушення прав та законних інтересів учасників цифрового середовища. Традиційні механізми цивільно-правового регулювання не завжди враховують специфіку цифрових об'єктів та особливості функціонування

інформаційно-комунікаційних технологій, що зумовлює необхідність їх подальшого наукового осмислення та вдосконалення.

Актуальність теми дисертаційного дослідження посилюється також необхідністю адаптації національного законодавства до сучасних міжнародних та європейських стандартів регулювання цифрових правовідносин. В умовах формування цифрової економіки та впровадження новітніх технологій особливого значення набуває розроблення ефективних правових механізмів захисту цифрових прав, забезпечення належного рівня правової визначеності та удосконалення інституту цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій.

У зв'язку з наведеним дисертаційне дослідження Садковського Сергія Петровича на тему «Особливості цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій» характеризується високим рівнем актуальності, наукової новизни та практичної значущості. Результати проведеного дослідження мають важливе теоретичне і прикладне значення, оскільки спрямовані на комплексне осмислення проблем цивільно-правової відповідальності в умовах цифрової трансформації суспільства, удосконалення механізмів правового регулювання відносин у сфері інформаційних технологій, а також формування сучасних підходів до захисту цифрових прав та інтересів учасників відповідних правовідносин.

Наукові положення, висновки та пропозиції, сформульовані автором, сприяють подальшому розвитку цивільно-правової доктрини, удосконаленню національного законодавства у сфері інформаційних технологій, підвищенню ефективності правозастосовної практики та гармонізації національного правового регулювання з сучасними міжнародними та європейськими стандартами у сфері цифрових правовідносин.

Оцінка змісту дисертації. Дисертаційне дослідження відзначається чіткою та логічно побудованою структурою, яка забезпечує цілісність сприйняття наукового матеріалу. Дисертаційна робота містить вступ, три розділи, у межах яких виділено вісім підрозділів, висновки та список

використаних джерел. Виклад матеріалу здійснено системно, послідовно та на належному науковому рівні. Усі структурні елементи роботи перебувають у тісному змістовному взаємозв'язку, що сприяло належному обґрунтуванню авторських положень, узагальнень і висновків, які мають вагоме теоретичне та практичне значення.

Перший розділ дисертації присвячений дослідженню теоретико-правових засад функціонування інформаційних технологій у цивільному праві, зокрема, розкрито сутність і класифікацію інформаційних технологій, проаналізовано принципи права у сфері інформаційних технологій та нормативно-правові основи їх регулювання.

У другому розділі здійснено комплексний аналіз цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій, досліджено механізм її правового регулювання, підстави та особливості застосування за правопорушення у цифровому середовищі, а також розглянуто віртуальні активи та цифровий контент як об'єкти цивільних прав.

У третьому розділі автором досліджено напрями вдосконалення законодавчого регулювання цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій, проведено аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання відповідних відносин та сформульовано пропозиції щодо модернізації національного законодавства й удосконалення механізмів правового забезпечення у зазначеній сфері.

У цілому дисертаційне дослідження є комплексною та завершеною науковою працею, у якій на основі ґрунтовного аналізу теоретичних положень, чинного законодавства, правозастосовної практики та зарубіжного досвіду, розроблено науково обґрунтовані підходи до удосконалення цивільно-правового механізму відповідальності у сфері інформаційних технологій та сформульовано пропозиції щодо подальшого розвитку національного законодавства в умовах цифровізації суспільних відносин.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є одним із перших комплексних досліджень

цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій, у якому системно поєднано теоретико-правовий аналіз із практико-орієнтованими підходами до вдосконалення нормативно-правового регулювання.

Автором здійснено власні напрацювання та зроблено на їх основі висновки, які обумовлюють наукову новизну та достовірність одержаних в результаті дисертаційного дослідження результатів.

Інтерес становить пропозиція щодо систематизації правового регулювання, уточнення ключових понять та визначення механізмів цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій, що, на думку автора, дозволить розробити та представити на розгляд законодавчих органів Закон України «Про цивільно-правові відносини у сфері інформаційних технологій» з метою забезпечення логічної інтеграції сучасних ІТ-відносин у національну правову систему.

Заслуговує на увагу розроблена автором системна модель цивільно-правової відповідальності у сфері інформаційних технологій, яка включає в себе механізми цивільно-правової відповідальності, інтегрує нормативні, інституційні та функціональні елементи у межах конституювання ІТ-права як самостійної галузі. Автор стверджує, що така модель демонструє логічно завершену, багаторівневу систему цивільно-правової відповідальності у сфері ІТ, у якій поєднуються підстави відповідальності (правопорушення), об'єкти правового впливу (цифрові явища), нормативні та інституційні механізми регулювання, стратегічна мета (захист прав і формування ІТ-права).

Має практичне значення удосконалена автором класифікація правопорушень у сфері ІТ та виокремлення групи таких правопорушень: за характером правовідносин, за способом їх вчинення, за видом. Встановлено, що правопорушення в ІТ-сфері охоплюють усі протиправні діяння, які вчиняють певні суб'єкти правовідносин, наслідком яких є завдання шкоди майнового або морального характеру, предметом яких є цифрові об'єкти та

які тягнуть за собою настання цивільно-правової відповідальності в результаті порушення так званих «цифрових» прав.

Обґрунтованою є й надана автором періодизація розвитку інформаційних технологій, в яку включено чотири етапи: машинних ресурсів, програмування, нових та високих інформаційних технологій, кожен з яких відіграє стратегічно важливу роль для різних сфер суспільства, зокрема, для цивільного права. Здійснена класифікація інформаційних технологій за різними ознаками: за способом реалізації в АІС, ступенем охоплення завдань управління, класами технологічних операцій, типом користувальницького інтерфейсу, способом побудови комп'ютерної мережі, мірою централізації технологічного процесу, предметною областю, що дозволяє систематизувати цивільно-правову відповідальності у сфері інформаційних технологій.

Заслуговує на увагу розвиток автором положення про принципи застосування інформаційних технологій в контексті правової сфери, які спрямовані на ефективне, безпечне та раціональне впровадження технологій для підтримки юридичних процесів і послуг. Автором складено обґрунтований перелік правових принципів, притаманних різним сферам правовідносин, виділено загальні принципи правового регулювання сфери ІТ, до яких віднесено принципи справедливості та гуманізму, юридичної рівності та демократизму, свободи та законності та спеціальні принципи, які впливають з особливостей ІТ та їх значення для правової сфери суспільства.

На увагу також заслуговують й інші положення наукової новизни та висновки дисертаційного дослідження Садковського С.П.

Загалом дисертація характеризується цілою низкою інших положень, що свідчать на користь оригінального характеру отриманих результатів.

Положення новизни, що виносяться на захист, підкріплені відповідними висновками по ходу дослідження, а також належним чином обґрунтовані.

Робота містить наукові положення, які мають важливе науково-теоретичне значення й практичне спрямування. Зокрема, **практична і**

науково-теоретична значимість отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані у: науково-дослідній діяльності – для подальшої теоретичної розробки проблематики цивільно-правової відповідальності в умовах цифрової трансформації, удосконалення концептуальних підходів до регулювання відносин у сфері інформаційних технологій та забезпечення прав суб'єктів цифрових правовідносин; правотворчій діяльності – для використання запропонованих рекомендацій щодо підвищення ефективності нормативно-правового забезпечення відповідальності за правопорушення у сфері інформаційних технологій, зокрема шляхом розробки нових та внесення змін до чинних законодавчих і підзаконних актів, спрямованих на захист прав користувачів цифрових послуг та забезпечення належного функціонування ІТ-ринку; правозастосовній практиці – для удосконалення підходів до кваліфікації цивільних правопорушень у цифровому середовищі, визначення розміру відшкодування збитків, немайнової шкоди та інших способів захисту порушених прав; навчальному процесі – для використання під час підготовки навчально-методичних матеріалів і викладання базових та спеціальних дисциплін цивільно-правового циклу, таких як: «Цивільне право України», «Право інтелектуальної власності», «Інформаційне право», «Цифрові технології в галузі», а також спецкурсів, присвячених правовому регулюванню цифрових технологій.

Ознайомлення з роботою Садковського С.П. дає підстави зробити висновок, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, ступінь їх достовірності та наукової новизни в цілому відповідають вимогам, що ставляться до даного виду робіт.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових публікаціях. Результати дисертаційного дослідження опубліковано в 10 наукових працях, з яких 4 статті у наукових

виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, стаття у науковому виданні іншої держави, 5 тез наукових доповідей.

Цей обсяг публікаційної активності є достатнім, з достовірним відображенням процесу та результатів наукового дослідження.

Оцінка оформлення дисертації. Стиль, форма, зміст рукопису свідчать про професійність дисертанта, схильність до наукового аналізу, вміння використовувати літературні, нормативні джерела, судову практику, формувати на їх основі власні теоретичні і практичні висновки та рекомендації.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації при використанні ідей, розробок, тверджень, дотримано положення законодавства про авторські права, надано повну та достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методи дослідження. Вказане дозволяє зробити висновок про дотримання дисертантом вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційного дослідження. Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертаційного дослідження доцільно звернути увагу на пропозиції щодо його вдосконалення та окремі зауваження, які мають дискусійний характер, а саме:

1. Порівняльно-правовий аналіз зарубіжного досвіду, проведений автором, охоплює переважно правові системи Європейського Союзу, США та Китаю. Водночас доцільним було б розширити коло досліджуваних держав шляхом залучення досвіду Японії, Південної Кореї, Сінгапуру та інших країн, які є лідерами цифрової трансформації. Залучення досвіду зазначених держав сприяло б поглибленню порівняльно-правового аналізу, розширенню емпіричної бази дослідження та підвищенню обґрунтованості авторських пропозицій щодо модернізації механізмів цивільно-правової відповідальності в умовах цифровізації суспільства.

2. У підрозділі 2.1 значна увага приділена механізму правового регулювання цивільно-правової відповідальності, однак недостатньо висвітлено питання співвідношення цивільно-правової відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності у сфері інформаційних технологій. Більш детальний аналіз взаємодії цивільно-правових, адміністративних та кримінально-правових засобів захисту дозволив би комплексніше розкрити особливості відповідальності за цифрові правопорушення.

3. Розглядаючи у підрозділі 2.2 правопорушення у сфері інформаційних технологій, автор пропонує їх класифікацію, проте поза належною увагою залишилися питання відшкодування моральної шкоди, заподіяної порушенням цифрових прав особи. Враховуючи сучасні тенденції розвитку цифрового середовища, доцільним було б більш детально дослідити механізми компенсації немайнових втрат у сфері ІТ.

4. З огляду на сучасні виклики цифровізації суспільства доцільним було б більш детально дослідити вплив дії правового режиму воєнного стану на функціонування цифрової інфраструктури, захист цифрових прав та особливості реалізації цивільно-правової відповідальності за правопорушення у сфері інформаційних технологій в умовах збройної агресії. Це сприяло б поглибленню наукового аналізу актуальних викликів, зумовлених збройною агресією проти України, підвищенню практичної цінності дослідження та обґрунтованості рекомендацій щодо адаптації цивільно-правових механізмів захисту прав у цифровому середовищі до умов воєнного стану.

Зауваження та пропозиції, сформульовані під час оцінювання дисертаційної роботи, мають здебільшого рекомендаційний та дискусійний характер, спрямовані на подальше поглиблення окремих аспектів дослідження і не ставлять під сумнів його фундаментальні положення. Зазначені зауваження не впливають на обґрунтованість сформульованих автором наукових висновків і положень, не применшують рівень наукової

належному рівні виконав поставлене наукове завдання та оволодів методологією наукової діяльності

Дисертаційне дослідження Садковського Сергія Петровича відповідає встановленим вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а її автор Садковський Сергій Петрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Офіційний опонент:

**професорка кафедри приватного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
докторка юридичних наук, професорка**

 Ірина ДАВИДОВА

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:

**Проректор з наукової роботи
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України**

 Мінас АРАКЕЛЯН